

TRIX BNGOTN

Ви поєднуєте дві речі, які раніше не були поєднані. І світ змінюється. Люди можуть цього й не зауважити саме тоді, та це не має значення. Однаково світ змінився.

Полковник Фред Бернебі з Королівської кавалерії, член Ради Товариства повітроплавання, вирушив від Доверського газового заводу 23 березня 1882 року і приземлився на півдорозі між Дьєппом і Нешателем.

Сара Бернар вирушила з центру Парижа чотирма роками раніше й приземлилася поблизу Емеренвілю в департаменті Сена і Марна.

Фелікс Турнашон вирушив із Марсового поля в Парижі 18 жовтня 1863 року. Після того, як буревій сімнадцять годин гнав його на схід, він виконав аварійну посадку неподалік залізничної лінії біля Ганновера.

Фред Бернебі мандрував сам, у жовтогарячій кулі під назвою «Затемнення». Її кошик був п'ять футів завдовжки, три фути завширшки й три фути заввишки. Бернебі важив сімнадцять стоунів¹, мав на собі смугастий жакет і закритий захисний шолом, а для захисту шиї від сонця зробив зі свого шалика тюрбан. Він узяв із собою два яловичі сандвічі, пляшку мінеральної води *Apollinaris*, висотомір, термометр, компас і запас сигар.

Сара Бернар мандрувала зі своїм коханцем — художником Джорджем Клереном, і професійним повітроплавцем у помаранчевій кулі під назвою «Донья Соль» — на честь своєї поточної ролі в Комеді-Франсез. О шостій тридцять вечора, після першої години польоту, акторка грала матір і робила тартинки з фуа-грою. Повітроплавець відкоркував пляшку шампанського, запустивши корок у небо; Бернар пила зі срібного келиха. Потім вони їли помаранчі й викинули порожню пляшку в Венсенське озеро. У своїй раптовій вищості ці двоє радісно скинули баласт на людей, які стояли на землі: спершу на родину англійських туристів на балконі колони Бастилії; згодом — на весільне товариство, що насолоджувалося замиським пікніком.

Турнашон мандрував із вісьмома супутниками в аеростаті, що був плодом його хвалькуватої уяви: «Я зроблю кулю — Абсолютну Кулю — незвичайних

велетенських розмірів, удвадцяттеро більшу за найбільшу». Він назвав її «Велетень». З 1863-го до 1867 року вона здійснила п'ять польотів. Серед пасажирів під час другого польоту були дружина Турнашона Ернестін, брати-повітроплавці Луї та Жуль Годари і нащадок першої родини повітроплавців Монгольф'є. Про те, який харч вони з собою взяли, не повідомляють.

Такими були тогочасні літальці на повітряних кулях: завзятий англійський аматор, щасливий від того, що його дражнять «повітроплавчиком», готовий влізти в будь-що, що от-от здійметься в повітря; найвідоміша акторка своєї доби, що здійснює політ значущості; й професійний повітроплавець, для якого запуск «Велетня» був комерційною справою. За його першим злетом, який кожному з тринадцяти пасажирів обійшовся у тисячу франків, спостерігали двісті тисяч глядачів; кошик повітряної кулі нагадував двоповерховий плетений котедж і містив буфет, ліжка, вбиральню, кімнату для фотопроявки й навіть кімнату-друкарню, щоб створювати миттєві пам'ятні брошури.

Брати Годари були всюди. Вони спроектували й спорудили «Велетня», а після двох польотів привезли його до Лондона на виставку в Крістал-Пелес. Невдовзі по тому третій брат, Ежен Годар, створив навіть більшу вогневу повітряну кулю, що здійснила

два злеті зі Креморн-Гарденз. Її кубічний об'єм удвічі перевищував об'єм «Велетня», в той час як його пальник, який жили соломою, разом із димарем важив 980 фунтів. У свій перший лондонський політ Ежен погодився за п'ять фунтів узяти одного пасажира-англійця. Тим чоловіком був Фред Бернебі.

Ці повітроплавці вдало відповідали національному стереотипові. Заштилілий над Ла-Маншем Бернебі, «не переймаючись леткими газами», запалює цигарку, щоб допомогти собі думати. Коли два французькі рибальські човни подають йому сигнал спускатися, готові підняти його з води, він відповідає, «кидаючи примірник *The Times* їм на науку» — натякаючи, напевно, що практичний англійський офіцер може бездоганно впоратися самотужки, дякую, Моссу². Сара Бернар зізнається, що до повітроплавання її вабить темперамент, бо «моя мрійлива вдача постійно переміщує мене до вищих сфер». У короткому польоті для зручності їй надали простий стільчик із набитим соломомою сидінням. Публікуючи свою розповідь про пригоду, Бернар за чудернацькою примхою вирішує оповісти її з погляду стільця.

Аеронавт спускався з небес, шукав рівної місцини для приземлення, натягував фал управління парашутним клапаном, викидав ківту й часто стрибав на сорок або п'ятдесят футів назад у повітря, доки визубні якорі не закріплювалися в землі. Згодом підбігало

місцеве населення. Коли Фред Бернебі приземлився поблизу Шато де Монтиньї, допитливий селянин запхав голову в напівспущений газовий балон і мало не задихнувся. Місцеві залюбки допомогли стягнути й згорнути кулю; і Бернебі ці бідні французькі робітники здалися значно добрішими й люб'язнішими за своїх відповідників-англійців. Він кинув їм півсовєрена, педантично уточнивши обмінний курс на час свого вильоту з Дувра. Гостинний фермер, мосьє Бартельмі Деланре, запропонував прихистити аеронавта на ніч. Однак спершу надійшла вечеря від мадам Деланре: цибулевий омлет, смажений на маслі голуб із каштанами, овочі, сир нешатель, сидр, пляшка бордо й кава. Згодом приїхали сільський лікар і різник із пляшкою шампанського. Сидячи біля каміна, Бернебі запалив сигару й замислено зауважив, що «спускатися на кулі в Нормандії було, запевне, краще, ніж в Ессексі».

Поблизу Емеренвілю селяни, котрі гналися за кулею, що спускалася, зачудовано побачили в ній жінку. Бернар звикла до виходів: чи виходила вона колись величніше, ніж цього разу? Звісно, її впізнали. Селяни як слід розважили її власною драмою: оповіддю про жахливе вбивство, нещодавно скоєне просто тут, саме тут, де вона сиділа (на своєму стільчику — слухачеві й мовцеві). Незабаром задощило; акторка, відома своєю стрункістю, пожартувала, що надто худорлява, щоб змокнути, — вона просто прослизатиме

між краплями. Потім, після ритуального роздавання чайових, кулю з її екіпажем супроводили до станції Емеренвіль саме вчасно, щоб встигнути на останній потяг назад до Парижа.

Вони знали, що це було небезпечно. Фред Бернебі за- малим не зіткнувся з димарем газового заводу не- довзі після злету. «Донья Соль» мало не опустилася в ліс недовго перед приземленням. Коли «Велетень» зробив аварійну посадку неподалік від залізничної лінії, досвідчені Годари завбачливо вистригнули перед остаточним ударом; Турнашон зламав ногу, а його дружина пошкодила шию й грудну клітку. Газова куля могла вибухнути; вогнева куля, що не дивно, могла зайнятися. Кожні злет і приземлен- ня були ризиковані. Більша не означало безпечніша: великий розмір кулі означав — як довів випадок із «Велетнем» — більшу залежність від ласки вітру. Ранні аеронавти, що перелітали Канал, часто носи- ли коркові плавні жакети на випадок, якщо вони ся- дуть на воду. Парашутів також не було. У серпні 1786 року — дитинство повітроплавання — у Ньюкас- лі з висоти кількох сотень футів упав юнак, розбив- шись на смерть. Він був одним із тих, що тримали стримувальні мотузки кулі; коли порив вітру рапто- во посунув балонет, його супутники випустили їх із рук, а він продовжував триматися, і його понесло до- гори. Потім він упав назад на землю. Як каже про це один сучасний історик: «Поштовх увігнав його аж

до колін у квітник і розірвав його внутрішні органи, що вихлюпнулися на землю».

Аеронавти були новими аргонавтами, їхні пригоди миттю заносили до літопису. Політ на повітряній ку- лі з'єднавав містечко й сільську місцевість, Англію та Францію, Францію та Німеччину. Приземлення ви- кликало чистий захват: повітряна куля не завдавала жодного лиха. Біля нормандського каміна месье Бар- тельмі Деланре, сільський лікар, виголосив тост за за- гальне братерство. Бернебі та його нові друзі цокну- лися келихами. Саме на цьому етапі він як брита- нець пояснив їм перевагу монархії над республікою. Президентом Товариства повітроплавання Великої Британії тоді був Його Ясновельможність герцог Аргайльський, а його трьома віцепрезидентами — Його Ясновельможність герцог Сатерлендський, Високоповажний граф Дофферинський і Високопо- важний лорд, член парламенту Річард Гросвенор. Відповідна французька установа, Товариство повіт- роплавців, засноване Турнашоном, була демократич- нішою та інтелектуальнішою. Його аристократами були письменники й художники: Жорж Санд, бать- ко та син Дюма, Оффенбах.

Повітроплавання уособлювало свободу — однак сво- боду, підпорядковану силам вітру й погоди. Аеронавти часто не могли сказати, рухалися вони чи були неру- хомі, набирали висоту чи втрачали її. На початках